

ODVOLÁNÍ A JEHO KONCEPCE V NÁVRHU TRESTNÍHO ŘÁDU¹

JIRÍ ŘÍHA

Abstract: **Appeal and Its Concept in the Draft Criminal Procedure Code**

The article is focused on the appeal as an ordinary judicial remedy against a judgment and its procedure in the draft Criminal Procedure Code. The article presents the concept of legal regulation of appeals in the draft of the new Criminal Procedure Code prepared by the Commission for the New Criminal Procedure Code. It focuses on the basic foundations of the new regulation and the most significant changes compared to the current version of the Criminal Procedure Code in force in the Czech Republic.

Keywords: appeal; remedy; draft Criminal Procedure Code

Klíčová slova: odvolání; opravný prostředek; návrh trestního řádu

DOI: 10.14712/23366478.2023.30

ÚVOD

V tomto příspěvku zaměříme pozornost na odvolání a řízení o něm v návrhu trestního řádu. V České republice se v posledních letech intenzivně pracuje na přípravě nového trestního řádu, pro kterou byla již v roce 2014 zřízena Ministerstvem spravedlnosti Komise pro nový trestní řád. Její personální obsazení se v průběhu let zčásti obměňovalo, nicméně tato ryze odborná komise složená z předních českých odborníků na trestní právo procesní existuje a pracuje na konceptu nového trestního řádu kontinuálně do dnešní doby, a to i přes změny na postu ministra spravedlnosti. Výsledkem její práce je paragrafované znění návrhu možného budoucího trestního řádu² (dále též jen „návrh“), čímž se odlišuje od dřívějších snah o rekodifikaci, které sahají až do 80. let minulého století.³ Jednou z důležitých oblastí, na kterou byla zaměřena

¹ Tento článek je výstupem z projektu Cooperatio – vědní oblast Law, který je řešen na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

² Návrh je dostupný veřejnosti online na stránkách Ministerstva spravedlnosti – viz Aktuální verze návrhu nového trestního řádu. In: *JUSTICE.CZ* [online]. [cit. 2023-06-01]. Dostupné na: <https://www.justice.cz/web/msp/rekodifikace>.

³ Po společenských změnách v roce 1989 se intenzivněji uvažovalo o rekodifikaci trestního řádu. Předně je možno zmínit, že v roce 1999 byl usnesením č. 169 (za vlády vedené Milošem Zemanem) přijat věcný záměr širší novelizace trestního řádu k překlenutí období do celkové rekodifikace trestního práva

pozornost, je úprava opravných prostředků a řízení o nich. V době, kdy pracovní skupinu Komise pro nový trestní řád vedla prof. Dagmar Císařová, byla připravena první možná budoucí úprava opravných prostředků pracovníky Ministerstva spravedlnosti, s níž ovšem byl vysloven nesouhlas, po vzájemné dohodě s tehdejšími předsedou Nejvyššího soudu prof. Pavlem Šámalem bylo poté připraveno jiné zpracování této části (jakýsi protinávrh) skupinou soudců Nejvyššího soudu. Doposud se v návrhu nového trestního řádu vychází z tohoto konceptu, který byl jen drobně upraven po projednání pracovní skupinou, tzv. malou komisí (jejímž vedením byl po prof. Dagmar Císařové pověřen autor tohoto příspěvku, který se též účastnil předchozích prací, a to jak v rámci pracovní skupiny Komise pro nový trestní řád, tak i na Nejvyšším soudu při přípravě výchozího materiálu).

V následujícím krátkém příspěvku bude představen jediný z opravných prostředků, a sice odvolání (pozornost tak nebude věnována ostatním řádným či mimořádným opravným prostředkům, zmínky o nich budou spíše okrajové, budou-li souviset s odvoláním). I tak jde o téma značně rozsáhlé, které by vydalo na samostatnou monografii, pokud by měla být věnována zevrubná pozornost veškerým myslitelným aspektům, zdůvodnění zvolených a odmítnutí jiných myslitelných řešení. Příspěvek proto bude pojat jako stručné představení základních koncepčních změn zamýšlených v návrhu nového trestního řádu a poukázání na některé z toho vyplývající konsekvence (zpracován bude proto metodou deskriptivní, jen výjimečně bude užito srovnání či analýzy).

1. VÝCHOZÍ ÚVAHY A KONCEPCE OPRAVNÉHO ŘÍZENÍ

Komise pro nový trestní řád vycházela při svých pracích z materiálu nazvaného „Východiska a principy nového trestního řádu“, nebyl znovu přijímán věcný záměr trestního řádu, který byl v minulosti přijat již dvakrát (v roce 2005 a 2008 – viz výše).

I nadále se v souladu s uvedenými východisky počítá v návrhu nového trestního řádu s odvoláním jako s jediným řádným opravným prostředkem proti rozsudku, nejvýznamnějšímu rozhodnutí vydávanému v trestních věcech. Odvolání je v návrhu koncipováno jako univerzální opravný prostředek proti všem rozsudkům soudů prvního stupně (tedy okresních i krajských soudů jednajících v prvním stupni), a to jak odsuzujícím, tak i zprošťujícím rozsudkům, v odvolání je možno uplatnit výhrady proti rozsudku

hmotného i procesního. Na tomto základě byla schválena tzv. velká novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., která je mnohými považována za poloviční rekodifikaci trestního práva procesního. Významným způsobem zasáhla mimo jiné do úpravy opravných prostředků, především byla jednak vložena úprava zcela nového mimořádného opravného prostředku – dovolání, jednak změněna koncepce řádného opravného prostředku – odvolání. V návaznosti na již připravený návrh trestního zákoníku z r. 2004, který ovšem v původní podobě napoprvé nebyl akceptován (tisk 744 z 4. volebního období), ale byl v drobně pozměněné podobě přijat v roce 2009 (tisk 410 z 5. volebního období Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, přijat jako zákon č. 40/2009 Sb.), byl přijat věcný záměr nového trestního řádu usnesením č. 362 (za vlády vedené Stanislavem Grosse) a naposledy v roce 2008 usnesením č. 996 (za vlády vedené Mirkem Topolánkem). Další věcný záměr trestního řádu již především z časových důvodů nebyl schvalován, vychází se tak z materiálu nazvaného „Východiska a principy nového trestního řádu“, který navazuje na věcné záměry trestního řádu z let 2005 a 2008 a který byl též pro informaci předložen vládě Ministerstvem spravedlnosti v roce 2014 (šlo o vládu pod vedením Bohuslava Sobotky).

v širokém rozsahu z důvodů nesouhlasu se skutkovými závěry, na nichž rozsudek stojí, s aplikací hmotněprávní úpravy, zejména pak s hmotněprávním posouzením skutku, ale i z důvodů vad procesních, a to jak týkajících se rozsudku samého, tak i jemu předcházejícího řízení, pokud takové vady měly vliv na jeho správnost či zákonost. Plánem bylo reagovat na požadavky aplikační praxe a odstranit nedostatky stávajícího řešení. Zvláštní pozornost měla být věnována vyvážení prvků kasace a apelace s tím, že upřednostněno mělo být posílení konečného věcného rozhodování odvolacího soudu. Naopak omezeny měly být možnosti vrácení věci soudu prvního stupně, či dokonce státnímu zástupci k došetření (v prvním případě vázané na závažná procesní pochybení či zcela nedostatečná skutková zjištění učiněná v řízení před soudem prvního stupně, ve druhém případě by mělo být upřednostněno zproštění obviněného obžaloby při neunesení tzv. důkazního břemene státním zástupcem před vrácením věci k došetření). Také se původně počítalo se zcela novou úpravou oprávnění soukromého žalobce a dalších otázek (např. přistoupení státního zástupce) v případě uplatnění soukromé či subsidiární žaloby, která ovšem doposud nebyla akceptována, a proto se nepromítla ani do finálního znění návrhu týkajícího se opravných prostředků.

Při přípravě nového trestního řádu se v zásadě vycházelo ze znění stávajícího trestního řádu a z koncepce odvolání, jak je v něm upravena po jeho zásadní novelizaci provedené zákonem č. 265/2001 Sb. Výchozím principem, který dokonce měl být v návrhu posílen, byl apelační princip, zatímco princip kasační měl být omezen, odvolací soud tak měl sám po případném doplnění dokazování či po zopakování klíčových důkazů potřebných pro vlastní rozhodnutí odvolacího soudu ve věci učinit konečné meritorní rozhodnutí. To jsou v zásadě pravidla, na nichž stojí i stávající právní úprava a která jsou plně využitelná v případech, kdy je podáváno odvolání proti odsuzujícímu rozsudku [vždy, je-li podáno ve prospěch obviněného, a zásadně i tehdy, je-li podáno v jeho neprospěch – s výjimkou uvedenou v § 259 odst. 5 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších změn (dále ve zkratce jen „tr. ř.“)]. Bohužel se v aplikační praxi ukazuje, že některé odvolací soudy tuto úpravu zavedenou v roce 2001 neakceptovaly a neosvojily si ji, naopak i poté stále upřednostňovaly kasační princip, tedy zrušení napadeného rozsudku s vrácením věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, s odůvodněním, že nejsou tzv. nalézacím soudem, jímž je a může být právě jen soud prvního stupně, že nemají nahrazovat jeho činnost.⁴ Odvolací soudy pak namnoze široce vykládaly ustanovení umožňující kasaci, byť by ve věci po doplnění dokazování mohly samy rozhodnout. Naproti tomu principem kasačním bylo ve skutečnosti ovládáno řízení o odvolání státního zástupce v neprospěch obžalovaného proti zprošťujícímu rozsudku soudu prvního stupně, neboť v takovém případě nemohlo při zjištění nesprávnosti rozhodnutí dojít ke změně v odvolacím řízení, ale s ohledem na § 259 odst. 5 písm. a) tr. ř. vždy jen ke zrušení napadeného rozsudku a vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí soudem prvního

⁴ Již bylo možno zaznamenat kritiku snahy o posilování apelačního principu na úkor kasačního s tím, že k tzv. nalézací práva má docházet u soudu prvního stupně, zatímco řízení před soudem druhého stupně jako řízení opravné nemá suplovat jeho funkci (mělo by být spíše jeho pouhou revizí), a proto před ním nemá docházet k utváření skutkového stavu – srov. zejména KOUDELKA, L. Kritika návrhu nového českého trestního řádu v části týkající se řádných opravných prostředků. *Soudce*. 2021, roč. 26, č. 1, s. 11 a násl.

stupně. V tomto směru byla zase spatřována překážka ukončení věci odvolacím soudem v zákonném nastavení, proto byla pro budoucí trestní řád zvažována možnost opuštění zmíněného omezení u nás platného po několik desítek let (a to i s ohledem na ústavně-právní a mezinárodní závazky, jakož i se zohledněním zahraničních úprav této otázky).

Na druhou stranu nebyly ani ve zmíněných východiscích zvažovány změny v nastavení revizního principu, resp. jeho omezení, jak dnes vyplývají z § 254 tr. ř. Tato úprava zavedená tzv. velkou novelou (zákonem č. 265/2001 Sb.) se vcelku osvědčila a aplikační praxe ji přijala.

Při práci na ustanoveních o opravných prostředcích v návrhu trestního řádu bylo též rozhodnuto o jejich novém systematickém zařazení. Kromě odporu, který je majoritní částí trestněprocesní nauky považován sice též za opravný prostředek, nicméně značně specifický z důvodu jeho vázanosti na zvláštní způsob rozhodnutí – trestní příkaz, s nímž má být samostatně upraven, budou všechny opravné prostředky upraveny pohromadě ve společné části, která bude následovat za částí věnovanou řízení před soudem prvního stupně (v níž bude věnována pozornost přezkoumání obžaloby, hlavnímu líčení, veřejnému, neveřejnému a vazebnímu zasedání). Má tak dojít k přesunutí úpravy stížnosti z obecné části k ostatním opravným prostředkům (vždyť i jiná ustanovení z nyníjší části týkající se řízení před soudy jsou použitelná státním zástupcem v přípravném řízení – zejm. ustanovení o odklonech, ustanovení z vykonávacího řízení).

Dále byla zvolena stejná vnitřní struktura a posloupnost ustanovení u jednotlivých opravných prostředků, která byla vždy rozdělena do 3 dílů věnovaných postupně jednak samotnému opravnému prostředku (jeho podstatě, osobám oprávněným jej podat, místu a času jeho podání, jeho náležitostem, disponování s ním etc.), jednak řízení před soudem (či orgánem) prvního stupně a jednak řízení před soudem (či orgánem) rozhodujícím o samotném opravném prostředku (v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení s drobnou odchylkou v tom směru, že se v posledních dvou dílech rozlišuje obnovovací a obnovené řízení). Všechna ustanovení pak s vlastním názvem měla být také nově (a v zásadě shodně) seřazena posloupně tak, aby jejich řazení dávalo logiku a zachycovalo procesní postupy podle časové osy (např. obecná ustanovení o řízení, o formách zasedání apod. by měla předcházet ustanovením o způsobu a formách rozhodnutí o opravném prostředku). To by mělo adresátovi normy usnadnit též orientaci v zákoně. V tom lze též spatřovat jistý nedostatek současné úpravy, který je do budoucna záhodno odstranit.

Zároveň byla zvýšená pozornost zaměřena i na užitou terminologii. Napříště mají být přísně a shodně u všech opravných prostředků odlišovány jednotlivé užité právní pojmy, což se též v současném trestním řádu zcela neděje. Tak zejména byl záměr důsledně rozlišovat mezi odmítnutím opravného prostředku z formálních důvodů bez věcného přezkumu a zamítnutím opravného prostředku po jeho věcném přezkoumání (srov. absenci takového rozlišování při rozhodování o stížnosti v § 148 tr. ř. a nedostatečné rozlišování obou pojmů v řízení o odvolání v § 253 odst. 1 a 3 a § 256 tr. ř.). Vzhledem k posílení prvků apelace a povinnosti doplnit dokazování či jej opakovat s ohledem na potřeby rozhodnutí odvolacího soudu bylo též zváženo i terminologické odlišení formy zasedání odvolacího soudu. Namísto dosavadního veřejného zasedání bylo zvažováno po německém vzoru (odvolací) hlavní líčení nebo jen prostě odvolací

lícení. Posledně uvedené označení nakonec zvítězilo, dostatečně se jím vyjadřuje odlišnost od hlavního lícení konaného i nadále jen před soudem prvního stupně.

Konečně bez zcela jasného výsledného stanoviska Komise pro nový trestní řád byla zvážena možnost, zda upravit některé parametry opravných prostředků souhrnně v rámci hlavy první (společná ustanovení) příslušné části šesté o opravných prostředcích a řízení o nich, a to před dalšími hlavami věnovanými jednotlivým opravným prostředkům (jde o nepřípustnost podání opravného prostředku výlučně proti jeho důvodům, zákaz změny k horšímu, dobrodíní v souvislostech, závazný právní názor, příkázání projednání věci v jiném obsazení soudu a společné ustanovení týkající se účasti příslušného orgánu Úřadu evropského veřejného žalobce). Protože na řešení některých otázek stejně a společně pro všechny opravné prostředky nepanovala úplná shoda, je celá tato hlava ponechána jako jakási alternativa budoucí úpravy, nadto princip zákazu *reformationis in peius* je nastíněn alternativně ve více zněních (spor byl mimo jiné veden též v tom směru, nakolik by bylo vhodné navrátit se, a to i vzhledem k inspiraci zahraničními úpravami,⁵ k dřívějšímu tuzemskému pravidlu,⁶ že tento princip platí jen ohledně trestu, potažmo obecně sankce, či zda má být ponecháno jeho velmi obecné působení, jak stanovuje současný trestní řád, tj. včetně zákazu zhoršení ve výroku o vině nebo na něj navazujících výrocích, tj. zejména pokud jde o právní kvalifikaci, ale i skutková zjištění, nebo o majetkový nárok poškozeného⁷. Posledně uvedené nejširší řešení bylo prozatím upřednostněno.

⁵ Tak např. v **Německu** se týká právních následků činu (tj. výroků o trestech, opatřeních a vedlejších následcích), jak vyplývá z § 331 německého trestního řádu (něm. StPO) týkajícího se odvolání (odst. 1: „*Rozsudek nesmí být změněn, pokud jde o druh a výši právních následků činu v neprospěch obžalovaného, jestliže podal odvolání jen obžalovaný, v jeho prospěch státní zastupitelství nebo jeho zákonný zástupce.*“; odst. 2: „*Toto ustanovení nebrání nařízení umístění v psychiatrické nemocnici nebo v ústavu pro odvykací léčbu.*“), podobně to platí i ohledně dalších opravných prostředků (revize – § 358 odst. 2 něm. StPO, obnovy – § 373 odst. 2 něm. StPO, ale analogicky i v dalších případech, nikoli však u trestního příkazu). K výkladu srov. například BRUNNER, R. § 331 StPO [Verbot der Schlechterstellung]. In: SATZGER, H. – SCHLUCKEBIER, W. – WIDMAIER, G. a kol. *StPO: Strafprozessordnung: Kommentar*. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2014, s. 1565–1570. V **Rakousku** srov. zejména § 16 rakouského trestního řádu (rak. StPO) o zákazu zhoršení postavení („*Byl-li podán opravný prostředek nebo prostředek právní pomoci pouze ve prospěch obviněného, nesmí být obviněný obsahem soudního rozhodnutí vydaného ve vyšetřovacím řízení o takovém prostředku a v otázce trestu postaven do horšího postavení, než kdyby takové rozhodnutí nebylo napadené.*“) a dále u jednotlivých opravných prostředků (zejm. § 290 odst. 2 rak. StPO pro zmatečnou stížnost, § 295 odst. 2 rak. StPO pro odvolání; § 358 odst. 5 rak. StPO pro obnovu řízení). Z odborné literatury srov. např. SEILER, S. *Strafprozessrecht*. 7. Aufl. Wien: WUV Universitätsverlag, 2004, s. 233 a násled.

⁶ U nás srov. znění § 259 odst. 4 a § 264 odst. 2 tr. ř. ve znění účinném do 31. 12. 1993, kdy zákaz změny k horšímu v nynějším rozsahu neplatil, uplatnil se jen ohledně výroku o trestu (nesměl být v odvolacím řízení ani v následném řízení před soudem prvního stupně uložen přísnější trest, nepodal-li odvolání v neprospěch obžalovaného prokurátor), ve stávající podobě (ve své podstatě nezměněné až do současné doby) byl zákaz změny k horšímu zaveden novelizací trestního řádu provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. s účinností od 1. 1. 1994. Nadto do 30. 6. 1990 platil zákaz změny k horšímu ohledně trestu s tou výhradou, že ke změně k horšímu mohlo dojít, pokud soud v novém řízení na podkladě skutečností, které vyšly nově najevo, uznal obžalovaného vinným těžším trestným činem. K původnímu rozsahu zákazu *reformationis in peius* srov. výklad např. ROLENC, O. § 259 a § 264 tr. ř. In: RŮŽEK, A. a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl. 2. přepr. a dopln. vyd.* Praha: Panorama, 1981, s. 662 a s. 671–672; k důvodům změny a přijetí stávajícího řešení – srov. výklad např. BAXA, J. § 259 a § 264 tr. ř. In: ŠÁMAL, P. – PŮRY, F. – BAXA, J. – KRÁL, V. *Trestní řád: komentář*. Praha: C. H. Beck, SEVT, 1995, s. 1028–1030 a s. 1047.

⁷ K dnešní české úpravě srov. § 259 odst. 4 a § 264 odst. 2 tr. ř.; z odborné literatury – např. PŮRY, F. § 259 a § 264 tr. ř. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád II. § 157–314: komentář. 7. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3085–3088 a 3130–3131.

Samotná ustanovení o odvolání jsou obsažena v hlavě třetí části šesté o opravných prostředcích.

2. ÚPRAVA ODVOLÁNÍ V NOVÉM TRESTNÍM ŘÁDU

2.1 OBECNÁ USTANOVENÍ O ODVOLÁNÍ

V dílu prvním hlavy třetí (o odvolání) části šesté (o opravných prostředcích) návrhu trestního řádu jsou obsažena obecná ustanovení o odvolání jako opravném prostředku.

Jak již bylo uvedeno, odvolání (viz § p1 návrhu), které má ze zákona odkladný účinek, má být přípustné proti všem rozsudkům soudu prvního stupně (přičemž i nadále se počítá s tím, že by byly v tomto smyslu věci podle závažnosti a náročnosti rozděleny do dvou skupin, jednak těch, které budou projednávány krajskými soudy jako soudy prvního stupně, jednak ostatních, o nichž mají rozhodovat okresní soudy). Výslovně se též pamatuje na omezení odvolacího oprávnění v případech založení odsuzujícího rozsudku na dvou tzv. konsenzuálních způsobech řešení trestních věcí, a sice na dohodě o vině a trestu a na prohlášení viny. V prvním případě (dohoda o vině a trestu) se vychází ze stávajícího textu trestního řádu (srov. § 245 odst. 1 tr. ř. a § p1 odst. 2 návrhu). V druhém případě (prohlášení viny) se nově formuluje omezení přípustnosti odvolání (viz § p1 odst. 3 návrhu), které má být v takovém případě přípustné proti výroku o trestní sankci (trestu a ochranném opatření) a o uplatněném majetkovém nároku poškozeného, zatímco proti výroku o vině má být zásadně nepřipustné, ledaže by šlo o námitky procedurálních vad spočívajících v tom, že nebyly vůbec splněny podmínky pro přijetí prohlášení viny soudem prvního stupně nebo že výrok o vině není v souladu s takovým prohlášením [tím se oproti stávající právní úpravě⁸ na vhodnějším místě a zároveň přesněji vyjadřuje přípustnost odvolání i proti výroku o vině – srov. k tomu dnešní znění § 206c odst. 7 tr. ř. v jeho druhé větě, podle níž „skutečnosti“ uvedené v prohlášení viny nelze napadat opravným prostředkem, srov. též § 246 odst. 1 písm. b) tr. ř.⁹].

Stejně široce je vymezen uvedený princip též na **Slovensku** – srov. § 322 odst. 3 a § 327 odst. 2 slov. tr. por. K tomu viz např. KARABÍN, M. § 322 odst. 3 a § 327 odst. 2 TP. In: ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný poriadok: veľký komentár*. 4. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2019, s. 677 a 682. Podobně velmi široce je koncipován zákaz *reformationis in peius* též v **Polsku** – srov. k tomu čl. 434. § 1 a čl. 455 KPK. Výklad k tomu srov. například GRZEGORCZYK, T. in: GRZEGORCZYK, T. – TYLMAN, J. *Polskie postępowanie karne*. Wyd. 8. Warszawa: LexisNexis, 2011, s. 855, 860 a násl.

⁸ V tomto směru je třeba upozornit, že současná úprava tzv. konsenzuálních způsobů řešení trestních věcí na počátku hlavního líčení (viz zejm. § 206a až § 206d tr. ř.) byla převzata z přípravných prací na novém trestním řádu a z důvodu poptávky aplikační praxe vložena do stávajícího trestního řádu s účinností od 1. 10. 2020 zákonem č. 333/2020 Sb. Návrh těchto změn byl ovšem zpracováván ještě v době, kdy nebyla připravena ustanovení o opravných prostředcích pro návrh trestního řádu (proto také tato otázka byla uvedenou novelou zčásti řešena svébytně a zčásti nebyla řešena vůbec).

⁹ Ve spojitosti s nevhodným systematickým umístěním řešení omezení přípustnosti odvolání při využití prohlášení viny obviněným až ve spojitosti s úpravou okruhu osob oprávněných podat odvolání v § 246 odst. 1 písm. b) tr. ř. (při jeho doslovném výkladu) dovedl nevhodně Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 31. 8. 2021, sp. zn. 4 Tdo 797/2021, že toto omezení se vztahuje jen na obžalovaného, zatímco státní zástupce v tomto směru není nijak limitován. Tento názor, který byl zpracován i do právní věty navržené

Přes jistý (správný) posun v návrhu a výslovné připuštění námitek proti výroku o vině rozsudku založeného na prohlášení viny z důvodů některých procesních vad v porovnání se stávající právní úpravou bude namísto zvážit ještě další upřesnění podmínek přípustnosti odvolání při využití tzv. konsenzuálních způsobů řešení trestních věcí. Předně je možno namítnout, že se návrh nevypovídá s otázkou i dnes spornou, nakolik je přípustné v odvolání brojit proti skutkovým závěrům založeným na prohlášení stran, že tyto skutečnosti považují za nesporné, pokud takové prohlášení bylo soudem prvního stupně akceptováno a bylo z toho důvodu rozhodnuto o upuštění od dokazování skutečností označených stranami za nesporné.¹⁰ Současný trestní řád ani návrh nového trestního řádu k tomu nezaujímají jednoznačné stanovisko a řešení ponechávají na aplikační praxi (zřejmě za analogického použití pravidel o prohlášení viny). Dále pak lze vznést námitku, že rozsudky, jimiž byla schválena dohoda o vině a trestu, sice mohou být zcela v souladu s uzavřenou dohodou o vině a trestu, avšak té mohlo být dosaženo natolik vadným postupem, že se musí jevit takový výsledek jako zjevně nespravedlivý a nepřipuštění revize v odvolacím řízení jako evidentně nesprávné. I v tomto případě by měla být připuštěna možnost rozsudek, jímž byla schválena dohoda o vině a trestu, napadnout z důvodu podstatných procedurálních vad předcházejících tomuto rozsudku, pokud mohly mít vliv na správnost a zákonnost rozsudku. Především by mělo být možné zrušit takový rozsudek v případech porušení práva na spravedlivý proces a práva na obhajobu (např. dohoda o vině a trestu byla sjednána a schválena s obviněným nezašoupeným obhájcem, ač šlo o případ nutné obhajoby, popř. byla sjednána a schválena obhájcem v nepřítomnosti obviněného, ač to zákon zapovídá, apod.), resp. při porušení s tím souvisejícího principu *nemo tenetur se ipsum accusare*, tj. byl-li obviněný nepřipustně k dohodě o vině a trestu donucen ze strany orgánů činných v trestním řízení, podobně by to ale mělo platit i v případě donucení jinými osobami (např. skutečným pachatelem, aby obviněný vzal vinu na sebe). V případě rozsudku založeného na prohlášení viny se připustilo podat odvolání z důvodu, že „*nebyly splněny podmínky pro přijetí prohlášení viny soudem prvního stupně*“, což snad lze považovat za natolik široké vymezení námítka, které zmíněné vady též pokryje. V případě dohody o vině a trestu je však také třeba takové námítka připustit. V tomto směru by bylo dobré ještě v další fázi návrh trestního řádu upravit.

k publikaci ve „Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek“, ostatní soudci Nejvyššího soudu odmítli, neboť obžalovaný má svým prohlášením vyjadřovat souhlas se skutkovými tvrzeními státního zástupce a jím provedenou právní kvalifikací takového skutku, má tak jít o dosažení konsenzu mezi stranami, nadto nastíněným postupem byl nepřipustně zvýhodněn státní zástupce, který není tzv. slabší stranou a nesvědčí mu tzv. *beneficium cohaesionis*. Zmínovány byly i další důvody, pro které (ve spojení s výše řečeným) nebyl návrh na publikaci tohoto průlomového názoru ve „Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek“ akceptován.

¹⁰ Tento problém byl řešen v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2021, sp. zn. 11 Tdo 582/2021, a to tak, že zpochybnění nesporných skutečností, od jejichž dokazování upustil soud prvního stupně (§ 206d tr. ř.) v odvolacím řízení, je zásadně nepřipustné (a to analogicky podle § 206c odst. 7 tr. ř.). Jakkoliv s takovým obecným přístupem by snad bylo možno souhlasit (byť ani to není nesporné), v rozhodnutí a ani v navržené právní větě k publikaci ve „Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek“ nebyly takové případné výjimky ani naznačeny (ba dokonce samotný text odůvodnění na rozdíl od právní věty s nimi příliš nepočítal), bylo též namítáno, že nelze takovou analogií omezit odvolací právo obviněného. Po obsáhlé diskuzi a při zohlednění námitek připomínkových míst trestní kolegium Nejvyššího soudu toto rozhodnutí k publikaci v uvedené sbírce neschválilo.

V § p2 návrhu trestního řádu je obsažena úprava okruhu oprávněných osob k podání odvolání a rozsah tohoto jejich oprávnění. V tomto směru se zcela vychází ze stávajícího trestního řádu (viz § 246 a § 247 tr. ř.), na kterém nebylo třeba věcně téměř nic měnit (nepočítáme-li přesunutí řešení přípustnosti odvolání proti rozsudku založeného na prohlášení viny, jak bylo uvedeno shora). Došlo však k terminologické úpravě, jak vyplývá z jiných pasáží trestního řádu (využity byly zavedené nové pojmy jako osoby se samostatnými obhajovacími právy pro osoby vypočtené v § 247 odst. 2 tr. ř. či majetkový nárok poškozeného pro nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení).

Pokud jde o lhůtu a místo podání (§ p3 návrhu), dochází k významné změně v tom směru, že se razantně prodlužuje lhůta pro podání odvolání na 15 dnů od doručení opisu rozsudku. Bylo tak jednak vyslyšeno volání části aplikační praxe, a to především stran řízení, které by měly mít delší časový prostor pro vyhotovení odvolání, což je spjato též s vyššími nároky na ně kladenými, zejména co do aktivity při dokazování tvrzených skutečností (a to jak v řízení před soudem prvního stupně, tak i v řízení před soudem druhého stupně). Jinak stanovení počátku a konce lhůty vychází ze stávajících pravidel (v případě, že obviněný má obhájce či opatrovníka, běží lhůta od toho doručení, které bylo provedeno nejpozději, osobám se samostatnými obhajovacími právy končí lhůta tímž dnem jako obviněnému).

I nadále se počítá s vázaností přezkumu na označené výroky a z označených důvodů (s určitými výjimkami – viz dále), proto se i nadále kladou vyšší nároky na obsahové náležitosti odvolání (viz § p4 návrhu, který vychází z § 249 tr. ř.). Odvolání tak bude muset i nadále obsahovat odůvodnění, z něž musí být patrné, jaké výroky jsou jím napadány, jaké vady jsou rozsudku či předcházejícímu řízení vytýkány, v případě státního zástupce přítom musí být uvedeno, zda odvolání podává ve prospěch či v neprospěch obviněného nebo zúčastněné osoby. I nadále se počítá s možností uplatnění tzv. nov (nových skutečností, důkazních prostředků nebo důkazů) v odvolání, je zde však zapotřebí je označit a konkretizovat tak, aby mohly být v řízení před odvolacím soudem provedeny. Zároveň by měl odvolatel uvést důvod, proč je nenavrl již v řízení před soudem prvního stupně, pokud o potřebě je provést věděl, jakož i sdělit, jakou závažnou skutečnost má navrhovaný důkazní prostředek prokazovat. Tím mají být strany vedeny k aktivitě již v řízení před soudem prvního stupně, před kterým se má primárně dokazování v celém rozsahu provést (srov. k tomu též § y7a a § y28d návrhu, které vedou k určité době koncentrace řízení, ovšem jde o postup fakultativní a limitovaný uznávanou judikaturou zejména Ústavního soudu k tzv. opomenutým důkazům). Rozšiřovat rozsah napadených výroků lze jen po dobu trvání odvolací lhůty, po stejnou dobu může státní zástupce změnit své odvolání podané ve prospěch obviněného tak, že jej podává (byť i zčásti) v jeho neprospěch.

Poslední dvě obecná ustanovení (§ p5 a § p6 návrhu) jsou věnována možnosti disponovat s odvoláním. Osoba oprávněná odvolání podat se jej může vzdát, obviněný může též výslovně prohlásit, že si nepřeje, aby v jeho prospěch odvolání podaly osoby se samostatnými obhajovacími právy. Již podané odvolání může odvolatel též vzít zpět, dokud se odvolací soud neodebere k závěrečné poradě. Dále jsou podobně jako dnes upraveny další podrobnosti (otázky zpětvzetí odvolání podaného ve prospěch

obviněného dalšími osobami, vzetí zpětvzetí odvolání na vědomí apod.). V tomto směru se vychází z dosavadní právní úpravy. Ke změně dochází v tom směru, že odvolání podané osobou se samostatnými obhajovacími právy ve prospěch obviněného i přes jeho výslovné prohlášení, že si to nepřeje (bez ohledu na to, zda takové prohlášení podání odvolání předcházelo či nikoli), se odmítne jako odvolání podané osobou neoprávněnou – viz § p8 odst. 4 návrhu.

2.2 ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM PRVNÍHO STUPNĚ

V dílu druhém hlavy třetí části šesté návrhu trestního řádu jsou obsažena ustanovení o řízení před soudem prvního stupně. I v tomto dílu se vychází primárně ze stávající právní úpravy založené na opuštění široce pojatého revizního principu (ve smyslu právní úpravy u nás účinné do konce roku 2001) a přijetí vázanosti přezkumu v odvolacím řízení na označené výroky a vady (s určitými výjimkami ve prospěch revize). S tím úzce souvisí i stanovení takových náležitostí odvolání jako obligatorních (viz výše – § p4 odst. 1 návrhu), k čemuž má odvolatele vést soud prvního stupně. Pravidla týkající se odstraňování vad odvolání byla v zásadě převzata z § 251 tr. ř. a byla s následujícími modifikacemi upravena v § p7 až § p9 návrhu trestního řádu.

I nadále (viz § p7 návrhu) se počítá s odlišným postupem při vyzývání k odstranění vad odvolání vůči obviněnému nezastoupenému obhájcem a vůči obviněnému zastoupenému obhájcem, podobně je tomu i u zúčastněné osoby a poškozeného v závislosti na tom, zda jsou či nejsou zastoupeni zmocněncem (u osob se samostatnými obhajovacími právy je tomu podobně jako u zmíněných nezastoupených subjektů trestního řízení). U stran nezastoupených právně znalou osobou (obhájcem či zmocněncem) jim i nadále má být za účelem doplnění odvolání poskytnuto poučení a případně i ustanoven obhájce, resp. zmocněnce, a to nejen pro samotné odůvodnění odvolání, ale případně i za účelem dalšího zastupování v odvolacím řízení (takové benefice se pochopitelně nedostane subjektům již zastoupeným ani státnímu zástupci). Oproti stávající právní úpravě se pro odstranění vad odvolání stanovuje lhůta v trvání 15 dnů (jako pro samotné podání odvolání), která ale navíc (na rozdíl od stávající právní úpravy) může být fakultativně předsedou senátu soudu prvního stupně přiměřeně prodloužena (v nemožnosti poskytnout delší lhůtu u mimořádně rozsáhlých nebo skutkově či právně složitých věcí byl spatřován zásadní nedostatek stávající právní úpravy, a to i vzhledem k relativně hojnému prodlužování lhůt pro písemné vyhotovení rozsudku soudy vzhledem k vysokým nárokům judikatury na kvalitu jejich odůvodnění). K odstraňování vad nově nemá dojít ani v případě, že odvolání bylo podáno opožděně, osobou neoprávněnou nebo osobou, která se práva na odvolání výslovně vzdala.

Novinkou má být přesun rozhodovací pravomoci o odmítnutí odvolání ze soudu druhého stupně (odvolacího) na soud prvního stupně – viz § p8 návrhu. Navrhuje se, aby odvolání, které bylo podáno opožděně, osobou neoprávněnou (včetně osoby se samostatnými obhajovacími právy, nepřeje-li si to obviněný), osobou, která se odvolání vzdala nebo znovu podala odvolání, které předtím výslovně vzala zpět, jakož i odvolání, které i přes postup podle § p7 návrhu (o odstranění vad odvolání) nesplňuje obligatorní náležitosti odvolání (§ p4 odst. 1 návrhu), usnesením odmítl předseda senátu soudu

prvního stupně. Proti takovému usnesení by byla přípustná stížnost. Kdyby jí stížnostní soud, který je zároveň soudem odvolacím, vyhověl a zrušil by usnesení o odmítnutí odvolání, již by nevracel věc zpět soudu prvního stupně a sám by věcně přezkoumal podané odvolání a rozhodl o něm (v případě absence náležitostí by musel sám postupovat podle § p7 návrhu, pokud tak předtím nepostupoval soud prvního stupně).

Tím by se též do jisté míry měla překlenout vyvinuvší se judikatura Ústavního soudu a následně i obecných soudů poněkud devalvující význam lhůt k odstranění vad odvolání, které se (přes znění zákona) nepovažují za propadné, takže odvolací soud nemůže odmítnout odvolání pro jeho vady, má-li v době svého rozhodování k dispozici bezvadné odvolání, třebaže opožděně doplněné po uplynutí zákonné lhůty, v takovém případě se s námitkami musí věcně vypořádat, jinak by šlo o odmítnutí spravedlnosti – *denegatio iustitiae* (srov. k tomu např. nálezy Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 276/04, uveřejněný ve svazku 38 pod č. 149/2005 na s. 189 Sbírký nálezů a usnesení Ústavního soudu, z judikatury Nejvyššího soudu viz např. usnesení ze dne 4. 4. 2012, sp. zn. 7 Tdo 158/2012).

Z požadavku na posílení principu kontradiktornosti vychází pravidlo obsažené v § p9 návrhu o vyrozumění o odvolání dalších stran před předložením věci odvolacímu soudu. Navazuje se sice na § 251 odst. 3 tr. ř., který již dnes obsahuje povinnost doručit odvolání ostatním stranám, nově se jim současně zašle poučení, že se ve lhůtě 5 dnů, kterou nelze prodloužit, umožňují k podanému odvolání vyjádřit. Po uplynutí této lhůty všem stranám se doručená vyjádření zašlou ostatním stranám a trestní spis se předloží odvolacímu soudu k rozhodnutí o odvolání.

2.3 ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM DRUHÉHO STUPNĚ

Poslední třetí díl třetí hlavy šesté části návrhu trestního řádu je věnován řízení před odvolacím soudem, kterým podle § p10 návrhu je tradičně soud nejbližší vyššího stupně, tj. pro soudy okresní je jím nadřízený krajský soud, pro soudy krajské pak nadřízený vrchní soud.

Odvolací soud má zásadně rozhodovat v odvolacím líčení, které má probíhat podle ustanovení o hlavním líčení, není-li výslovně stanoveno jinak. Jen vybraná rozhodnutí má být možno učinit v neveřejném zasedání (o odmítnutí odvolání, o přerušení a zastavení trestního stíhání z důvodů nastalých v řízení o odvolání, resp. po rozhodnutí soudu prvního stupně, ale i o zrušení rozsudku se současným postoupením věci, přerušením nebo zastavením trestního stíhání či předložením věci k rozhodnutí o příslušnosti soudu, měl-li tak v uvedených případech učinit soud prvního stupně, anebo se současným podmíněným zastavením trestního stíhání, schválením narovnání, výjimečně i v případě vrácení věci soudu prvního stupně, je-li zřejmé, že vadu nelze odstranit v odvolacím líčení).

V § p12 návrhu je specifické ustanovení týkající se přípravy odvolacího líčení, které stanovuje odchylky od přípravy hlavního líčení. I nadále se v něm rozlišuje předvolání k odvolacímu líčení a vyrozumění o něm. Předvolávají se osoby, jejichž účast je nutná, nestanoví-li se výslovně, že se mají jen vyrozumět (státní zástupce, obhájce), ostatní se vyrozumívají (včetně poškozeného a jeho zmocněnce). Předvolávají se předně osoby,

jež je třeba vyslechnout (svědci, znalci). V případě obviněného (jakož i jeho opatrovníka, je-li obviněný omezen ve svéprávnosti) záleží, zda bude předvoláván nebo vyzván, na tom, zda je jeho účast nutná či nikoli. I v případě jeho vyzvání je však potřeba jej upozornit, že v odvolacím líčení může být prováděno dokazování, pokud to některá ze stran navrhne a soud takovému návrhu vyhoví (§ p12 odst. 5 návrhu). Obviněný má být předvolán, má-li být vyslechnut, jakož i ve všech případech uvedených v § p12 odst. 2 návrhu, tedy pokud je již v době přípravy odvolacího líčení zřejmé, že má být v odvolacím líčení prováděno dokazování (byť jiným způsobem než výslechem obviněného), bylo-li podáno odvolání v neprospěch obviněného, který byl obžaloby zproštěn, nebo navrhuje-li státní zástupce v odvolání, aby byl obviněný uznán vinným podle přísnějšího ustanovení trestního zákona, než byl uznán vinným rozsudkem soudu prvního stupně. V těchto případech se totiž odvolací líčení blíží svou povahou hlavnímu líčení, dokonce podle navrhované úpravy může být v odvolacím líčení zhoršeno postavení obviněného, tj. výsledek odvolacího líčení pro něj může být méně příznivý v porovnání s napadeným rozsudkem, a to nejen tak, že dojde ke zpřísnění trestu či právní kvalifikace, ale dokonce může být i odsouzen, ač soud prvního stupně jej obžaloby zprostil (v tomto směru jde o největší posun v úpravě odvolání oproti stávající právní úpravě, z níž se nepřebírá ustanovení § 259 odst. 5 tr. ř., jak bude ještě dále uvedeno). Předseda senátu odvolacího soudu má s předvoláním k odvolacímu líčení či vyzváním o něm strany vyzvat, aby soudu sdělily včas návrhy na provedení důkazních prostředků a uvedly okolnosti, které mají být těmito důkazními prostředky objasněny. Jde o jedno z ustanovení zajišťujících tzv. koncentraci řízení, má se jím zajistit, aby odvolací líčení nemuselo být odročováno za účelem doplnění dokazování. Předseda senátu má obviněného a státního zástupce upozornit na případnou možnost jiné právní kvalifikace skutku, dále obviněného, který byl soudem prvního stupně obžaloby zproštěn, též na možnost jeho uznání vinným pro týž skutek a uložení trestní sankce v odvolacím líčení. Výzvy by měly být součástí vzorového předvolání či vyzvání, které jednotně vydá Ministerstvo spravedlnosti.

V § p13 návrhu je specificky upravena přítomnost osob u odvolacího líčení. Vždy mu musí být přítomen státní zástupce, v případech nutné obhajoby i obhájce, pokud se jej obviněný nevzdal. Obviněný, pokud neprohlásí výslovně, že žádá o konání odvolacího líčení v nepřítomnosti, se jej musí účastnit, je-li ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, ve výkonu ochranného opatření spojeného se zbavením osobní svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu (v posledních dvou případech se připouštějí výjimky – viz § p13 odst. 4 návrhu, které mají oporu v judikatuře Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva).

Na uvedené ustanovení navazuje § p14 návrhu s úpravou průběhu odvolacího líčení, která zásadně (s mírnými odchylkami) vychází z dosavadního textu trestního řádu (§ 263 odst. 5 až 7 tr. ř.). S ohledem na posílení apelačního principu je třeba zdůraznit pravidla dokazování v odvolacím líčení. Z hlediska změny nebo doplnění skutkových zjištění může odvolací soud přihlížet jen k důkazním prostředkům, které byly provedeny v odvolacím líčení, důkazy z nich vyplývající má hodnotit v návaznosti na důkazy vyplývající z důkazních prostředků provedených soudem prvního stupně v hlavním líčení. Odvolací soud je přitom vázán hodnocením důkazů soudem prvního stupně, pokud

si je sám neprovede znovu. Zdůrazňuje se, že ve vztahu k výroku o trestu musí vždy sám odvolací soud v potřebném rozsahu doplnit dokazování.

Ohledně rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu (§ p15 návrhu vycházející z omezeného revizního principu) se beze zbytku přebírají pravidla z § 254 tr. ř., která byla naformulována tzv. velkou novelou trestního řádu (zákonem č. 265/2001 Sb.) a která se v praxi osvědčila, a proto nebyla shledána potřeba je měnit.

V následujících ustanoveních § p16 až § p24 návrhu jsou upraveny způsoby rozhodnutí o odvolání. Předně se uvádí možnost odvolání odmítnout, nebylo-li tak rozhodnuto předsedou senátu soudu prvního stupně, anebo důvody nastaly až v řízení před odvolacím soudem (§ p16 návrhu). Následují možnosti trestní stíhání přerušit (§ p17 návrhu) nebo zastavit (§ p18 návrhu), a to z blíže označených důvodů nastalých po vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně. Není-li odvolání důvodné, odvolací soud jej zamítne (§ p19 návrhu).

V § p20 návrhu se upravují podmínky, za kterých je možno napadený rozsudek nebo jeho část zrušit. V rozsahu zrušení má podle odstavce 1, jsou-li pro takový postup splněny podmínky, učinit další rozhodnutí, a to o předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti soudu (nemůže-li tak rozhodnout sám), o postoupení věci, o zastavení či přerušení trestního stíhání, měl-li tak učinit již soud prvního stupně, resp. o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o schválení narovnání. V odstavci 2 téhož ustanovení jsou pak zmíněny podmínky, za kterých je dále možno napadený rozsudek zrušit (vady rozsudku nebo řízení mu předcházejícího). Vychází se přitom ze znění § 258 odst. 1 tr. ř., které se mírně upravilo. Především se omezila možnost zrušit rozsudek (a vrátit věc soudu prvního stupně) jen proto, že jsou pochybnosti o skutkových zjištěních učiněných soudem prvního stupně, neboť se po odvolacím soudu zásadně žádá, aby primárně dokazování doplňoval a ve věci učinil konečné rozhodnutí. Jen v případě, že by takovým prováděním důkazů zcela nahrazoval činnost soudu prvního stupně, bylo by možno tak učinit (bylo doplněno slůvko „zcela“, čímž se zdůraznilo, že takovým nahrazováním není běžné doplnění dokazování či jeho zopakování). Také se výslovně doplnila alternativa týkající se rozsudku založeného na prohlášení viny, takový rozsudek bude možno zrušit, bude-li zjištěno, že výrok o vině není v souladu s prohlášením viny obviněného nebo že nebyly splněny podmínky pro přijetí prohlášení viny soudem prvního stupně (taková úprava dnes povážlivě chybí). V § p20 odst. 4 návrhu se doplnilo pravidlo, k němuž za současné úpravy dospěla judikatura (viz rozhodnutí č. 46/2019 Sb. rozh. tr.) a podle nějž bude muset odvolací soud, pokud (výjimečně) zruší napadený rozsudek jen v části výroku o vině a v tomto rozsahu věc vrátí soudu prvního stupně, rozhodnout o trestu za zbývající odsuzující část výroku o vině napadeného rozsudku.

Klíčové změny týkající se možnosti rozhodnutí odvolacího soudu po zrušení napadeného rozsudku vyplývají z § p21 a § p22 návrhu. V § p21 návrhu jsou nově formulována omezení, za kterých odvolací soud může po zrušení rozsudku věc vrátit soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. To bude moci učinit jen tehdy, jestliže nelze vadu odstranit v odvolacím líčení. Dále je uveden demonstrativní výčet takových případů – řízení před soudem prvního stupně je zatíženo podstatnými procesními vadami spočívajícími zejména v porušení ustanovení, která mají zabezpečit právo obhajoby, pokud však současně mohly mít vliv na správnost a zákonnost přezkoumávané části

rozsudku, takže by bylo nutno provádět rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, nebo proto, že rozsudek soudu prvního stupně je zcela nepřezkoumatelný, anebo proto, že by odvolací soud musel provádět rozsáhlé dokazování, a zcela tak nahrazovat činnost soudu prvního stupně. Zcela se zapovídá možnost vrátit věc soudu prvního stupně jen k novému rozhodnutí o trestu. Podobně se apelační princip posiluje i pro případy chybějícího nebo neúplného výroku (viz § p21 odst. 2 návrhu).

Ústřední a nejdůležitější navrženou změnou je úprava možnosti odvolacího soudu rozhodnout vlastním konečným rozsudkem ve věci v § p22 návrhu. Vychází se sice ze stávajícího ustanovení § 259 odst. 3 a 4 tr. ř., ovšem nepřebírá se omezení vyplývající z § 259 odst. 5 tr. ř. Odvolací soud by tak měl mít podle návrhu možnost rozhodnout odsuzujícím rozsudkem, ačkoliv byl obviněný v řízení před soudem prvního stupně zproštěn obžaloby, resp. mohl by jej též uznat vinným těžším trestným činem, než jakým ho mohl uznat vinným soud prvního stupně, pokud to neodporuje jiným principům, na nichž je odvolání vybudováno (nesmí se porušit zákaz *reformationis in peius*, musí se respektovat princip kontradiktornosti s poučovací povinností atd.). Důvody pro takovou razantní změnu byly shledány v potřebě zamezit tzv. justičnímu ping-pongu, tedy opakovanému rušení a vracení věci odvolacím soudem soudu prvního stupně, což vede k významnému prodlužování a prodražování trestního řízení, napříště by proto měl odvolací soud zásadně sám učinit konečné meritorní rozhodnutí. Potřebnost změn po sepsání návrhu byla posílena následnou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, jehož první sekce rozhodla rozsudkem ze dne 25. 6. 2020, ve věci Tempel proti České republice, č. stížnosti 44151/12, že Česká republika porušila čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, přičemž konstatovala možnou „dysfunkci“ při výkonu soudnictví narušující celkovou spravedlnost řízení, která spočívala především v opakovaném rušení zprošťujících rozsudků soudem odvolacím (v uvedené věci dokonce 4x) a vracení věci k novému projednání a rozhodnutí, a to i za využití výjimečného oprávnění uložit projednání věci v jiném složení senátu, resp. posléze i přikázání věci jinému soudu prvního stupně v obvodu vrchního soudu, když ani změna senátu nevedla k výsledku očekávanému odvolacím soudem, tj. k uznání viny obviněného. Teprve opakovaný zásah vrchního soudu do složení rozhodujícího soudního tělesa v prvním stupni s nepřipustným nátlakem, jak hodnotit klíčové důkazy, které odvolací soud sám neprováděl, vedl k výsledku, jež očekával odvolací soud.

Za problematické v tomto směru byly považovány limity vyplývající z ustanovení § 259 odst. 5 tr. ř., přitom samotná Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod takové limity nevyžaduje, naopak v čl. 2 odst. 2 Protokolu č. 7¹¹ připouští výjimku z práva na odvolání proti odsuzujícímu rozsudku,¹² byl-li vynesena na základě odvolání proti osvobozujícímu rozsudku. Ostatně takovou právní úpravu, která umožňuje změnit

¹¹ Srov. k tomu KMEC, J. Kapitola XXXIII: Právo na odvolání v trestních věcech (čl. 2 Protokolu č. 7). In: KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1397–1402. Srov. též rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (čtvrté sekce) ve věci Šimšić proti Bosně a Hercegovině, rozhodnutí z 10. 4. 2012, č. stížnosti 51552/10, konkrétně § 28.

¹² Této problematice se v odborné literatuře věnoval např. MULÁK, J. The Exceptions of the right to appeal in criminal matters under Article 2 of Protocol No. 7 to the ECHR. *Czech Yearbook of Public and Private International Law* [online]. 2022, Vol. 13, s. 177–190 [cit. 2023-06-01]. Dostupné na: <https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-13-2022/177/>.

z podnětu odvolání státního zástupce (prokurátora) zprošťující rozsudek v odsuzující přímo odvolacím soudem, lze nalézt i v zahraničí.¹³ Těž uvedený rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Tempel proti České republice posiluje významně důvodnost navržené úpravy, která má do budoucna umožnit odvolacímu soudu provést dokazování, tedy jej doplnit či dokonce zopakovat, v takovém rozsahu, který je potřebný pro učinění vlastních skutkových závěrů, jež se dokonce zcela mohou lišit od skutkových závěrů soudu prvního stupně (při respektování pravidel obsažených v dalších ustanoveních), a na základě takto zjištěného skutkového stavu ve věci samé rozhodnout.

Odvolací soud by tak obecně měl mít možnost po zrušení napadeného rozsudku sám ve věci rozhodnout rozsudkem na základě skutkového stavu, který byl dostatečně a správně zjištěn soudem prvního stupně, avšak nebyl správně právně kvalifikován, popř. byl dán jiný důvod pro jeho zrušení (např. došlo k podstatným vadám řízení, které ale bylo možno zhojit v odvolacím řízení). Odvolací soud by ale měl mít též možnost po zopakování či doplnění dokazování změnit skutková zjištění a znovu rozhodnout na podkladě touto cestou doplněného nebo zcela změněného skutkového stavu. Odchýlit se od skutkového zjištění soudu prvního stupně by přitom odvolací soud mohl jen tehdy, jestliže by v odvolacím řízení pro skutkové zjištění podstatné (tj. rozhodné) důkazní prostředky provedl znovu a sám je znovu jinak vyhodnotil, anebo jestliže by provedl důkazní prostředky dosud neprovedené a z nich plynoucí důkazy samy o sobě anebo ve spojení s jinými vyplývajícími z již provedených důkazních prostředků by vedly k jiným skutkovým závěrům. Bez toho by změnit skutková zjištění nemohl, především by nemohl odchylně hodnotit důkazy vyplývající z důkazních prostředků, než jak je hodnotil soud prvního stupně, pokud by k tomu odvolací soud sám dokazování v potřebném rozsahu nedoplnil či je nezopakoval. Ke zhoršení postavení obviněného nebo zúčastněné osoby by zároveň mohlo dojít jen z podnětu odvolání podaného v jejich neprospěch.

Protože si Komise pro nový trestní řád byla vědoma, že takto razantní změna nebude všemi (především advokátním stavem) přijímána pozitivně, byla doplněna dalšími vyznačujícími pravidly ve prospěch obviněného. Tak obviněný musí být na možnost změny ze zprošťujícího na odsuzující rozsudek, popř. na zpřísnění právní kvalifikace, než jak to mohl učinit soud prvního stupně, předem upozorněn, stejně tak musí být upozorněn i na možnou změnu právní kvalifikace, která doposud nebyla zvažována, k níž musí mít možnost se vyjádřit, stejně tak musí být upozorněn i na možnost navrhnout doplnění

¹³ Změnit zprošťující rozsudek na odsuzující v odvolacím řízení se připouští např. v **Německu** (srov. § 328 nĕm. StPO). Z odborné literatury lze odkázat na učebnici i se vzory výroků odvolacích soudů – HALLER, K. – CONZEN, K. *Das Strafverfahren: Eine systematische Darstellung mit Originalakte und Fallbeispielen*. 6. Aufl. Heidelberg: C. F. Müller, 2011, s. 403. Nebrání tomu ani **švýcarská** právní úprava o rozhodování v odvolacím řízení obsažená v čl. 408 a 409 švýc. StPO; nezapovídá to (ale ani to neřeší) mnĕ dostupná odborná literatura – viz např. RIKLIN, F. *StPO Kommentar: Schweizerische Strafprozessordnung mit StBOG, JStPO und den relevanten Bestimmungen aus BV, EMRK und BGG*. Zürich: Orell Füssli, 2010, s. 620–621; podobně ani PIETH, M. *Schweizerisches Strafprozessrecht*. 2. Aufl. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2012. Naproti tomu shodnou úpravu jako v současnĕm českĕm trestnĕm řádu v § 259 odst. 5 tr. ř. mají na **Slovensku** (viz § 322 odst. 4 TP), nebo podobně i v **Polsku** (čl. 454, § 1 KPK). V **Rakousku** mají jiný koncept opravných prostředků, odvolání je možno podat jen proti výroku o trestu a proti výroku o soukromoprávnĕch nárocĕch (§ 283 odst. 1 a § 346 StPO), zatímco proti výroku o vinĕ lze z omezených (zmatečnĕch) důvodů podat jen zmatečnĕ stĕžnost (§ 280, § 281 a dalšĕ, resp. § 344, § 345 a dalšĕ StPO).

dokazování. Také mu musí být poskytnuta lhůta k přípravě obhajoby, kdyby taková poučení byla učiněna až v průběhu odvolacího líčení, které by pak muselo být na žádost obviněného odročeno. Další ochranou práv obviněného, který byl přes zproštění soudem prvního stupně odsouzen odvolacím soudem, by byl ze zákona vyplývající odklad výkonu případně uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody až do doby marného uplynutí dovolací lhůty osobám oprávněným podat dovolání ve prospěch obviněného nebo do rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání podaném ve prospěch obviněného (s výjimkou, že by obviněný sám požádal, aby byl trest bez odkladu vykonán, o čemž by musel být poučen). V takovém případě by ovšem odvolací soud musel rozhodnout o vazbě obviněného (viz § 22a návrhu). U ostatních výroků se možnost odložení jejich výkonu i nadále ponechala na individuálním rozhodnutí dovolacího soudu. Především se ale umožnil takovému obviněnému plný přístup k dovolacímu soudu, kterým je Nejvyšší soud. Dovolání proti odsuzujícímu rozsudku odvolacího soudu, který byl vyneseno po zrušení zprošťujícího rozsudku soudu prvního stupně, by totiž nebylo limitováno dovolacími důvody jako jiná dovolání. Nejvyšší soud by v takovém případě byl povinen přezkoumat v rozsahu podaného dovolání napadený odsuzující rozsudek odvolacího soudu (nahrazuje se tak do určité míry nemožnost podat proti takovému rozsudku řádný opravný prostředek – odvolání) – srov. k tomu § q2 odst. 2 návrhu. Tak by zejména mohly být vznášeny námitky proti výrokům, které poprvé učinil až odvolací soud (jako je zejména výrok o trestu), aniž by dovolatel byl limitován omezeními vyplývajícími z nastavení dovolacích důvodů v § q2 odst. 1 návrhu (pokud jde o výrok o trestu, zásadně se totiž nepřipouští námitky proti jeho nepřiměřenosti nebo jeho nevhodnosti, což má platit i nadále).

Konečně v posledních dvou ustanoveních (§ p23 a § p24 návrhu) se převzala stávající (drobně pozměněná) úprava o (výjimečné) možnosti vrátit věc státnímu zástupci k došetření a o dalším postupu, dojde-li ke zrušení toliko výroku o majetkovém nároku poškozeného.

ZÁVĚR

V tomto příspěvku byla věnována pozornost odvolání, tedy řádnému opravnému prostředku proti rozsudku, a řízení o něm, v návrhu trestního řádu. V příspěvku byla zmíněna především základní východiska návrhu nové úpravy a nejpodstatnější změny oproti stávajícímu znění současného trestního řádu platného v České republice. Z navržných změn vedle nového uspořádání ustanovení, užití jednotné a odpovídající terminologie je třeba zmínit zejména prodloužení lhůt pro podání odvolání i odstranění jeho vad, částečné přesunutí rozhodovací pravomoci na soud prvního stupně (jde-li o odmítnutí odvolání), a především významné posílení apelačního principu na úkor principu kasačního spolu s možností odvolacího soudu po zrušení zprošťujícího rozsudku z podnětu odvolání státního zástupce podaného v neprospěch obviněného rozhodnout odsuzujícím rozsudkem, tedy uznat obviněného vinným a uložit mu za to trestní sankci (resp. rozhodnout dalšími výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad). Domnívám se, že taková úprava je možná a není v rozporu s ústavním pořádkem

České republiky ani Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, resp. čl. 2 Protokolu č. 7 k této Úmluvě. Mám současně za to, že její přijetí je dokonce žádoucí, aby se zamezilo zbytečnému prodlužování trestního procesu opakovaným vrácením věci soudu prvního stupně po zrušení jeho rozsudku odvolacím soudem, který by neměl možnost prosadit svůj názor na rozhodnutí ve věci samé, byť jsem si vědom úskalí takového přístupu, jakož i značného odporu proti těmto změnám u části odborné veřejnosti. I nadále (byť omezeně) se však ponechává možnost odvolacímu soudu využít kasačního principu a věc po zrušení napadeného rozsudku vrátit soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí (zcela výjimečně pak i státnímu zástupci k došetření).

Celkově považuji navrhanou budoucí úpravu odvolání a řízení o něm za vhodně koncipovanou, umožňující provedení rychlého kontradiktorního řízení se zachováním dostatečné možnosti obrany obviněnému.

JUDr. Bc. Jiří Říha, Ph.D.
Nejvyšší soud
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
rihaj@prf.cuni.cz
ORCID: 0000-0002-1531-3638